

TIBBÎ TERMİNOLOJİNİN TARİHİNE VE ESASLARINA KISA BİR BAKIŞ

Prof. Dr. Dr. ARSLAN TERZİOĞLU

Platon'un bize haber verdiğine göre Hippokrat (M.Ö. 460-377) tıbbi, felsefeden yani o zamanın anlayışına göre umumi bilimlerden ayırarak başlıbaşına bir bilim kolu haline getirmiştir. Bilimlerin gelişmesi için en lüzumlu vasıta olan, ilmî lisan, yani terminolojinin de en az ilimler tarihi kadar eski olduğu düşünülecek olursa, tıbbî terminolojinin de tababet ilmi kadar eski olduğunu da kabul etmek gerekmektedir. Gerek eski Mısır tababetinde gerekse Mezopotamya'daki Sümer, Asur, Babil tababetinde tıbbiye ait özel bir terminolojinin varlığı bugüne kadar gelen papyrus'ların ve tabletler üzerindeki çivi yazılarının okunmasından sonra belli olmuştur.

Şurası muhakkak ki, bugünkü tıbbî terminolojinin esasları "Corpus Hippocraticum" denilen ve sonraları bir araya getirilen Hippokrat tababetine ait tıbbî eserlere dayanır¹. Büyük İskender zamanında eski Mısır, Mezopotamya ve Hind tababetinin, Yunan tababeti ile tekrar teması geçerek, biraz sonra İskenderiye'deki meşhur tababet ekolünde yeni bir altın devrin açılmasına sebep olduğu görülür. Fakat İskender öncesi devirde de eski Yunan tababetinin Hind tababetinden etkilendiği, hatta Hippokrat'ın bir sürü ilaç isimlerini ve bazı tıbbi deyimleri Hindçe zikrettiği ünlü eczacılık tarihçisi Hermann Schelenz tarafından ileri sürülmüştür².

Artaxerxes Mnemon'un M.Ö.416 yıllarında yaşayan özel hekimi Ktesias Hindistan'ı tanıdığı gibi, orada kullanılan Karpion dediği merhemden bahseder ki bu tıbbî terminoloji Hind ilim lisanı Sanskritçe Karpura'dan karpion şeklinde Yunancaya geçmiş olduğu görülmektedir³. İskender'in yanında Hindistan'a götürdüğü Yunan hekimleri de, orda yılan sokmasından dolayı meydana gelen zehirlenmelere karşı çaresiz kalınca, Hind hekimlerinin metodlarını tatbik ettiler. O zamandanberi tıbbi terminolojiye geçen bir sürü Sanskritçe tabirler bugün bile kullanılmaktadır. Mesela şeker için kullanılan

¹ Michler, M. und J. Benedum: Einführung in die Medizinische Fachsprache. Berlin-Heidelberg-New York 1972, s. 8.

² Schelenz, Hermann: Geschichte der Pharmazie. Berlin 1904, s. 51.

³ Schelenz, H.: a.e., s. 51, 56; krş. Flückiger :Pharmakognosie, 1893, s. 236.

Saccharum deyimi (Almancada Zucker) Sanskritçe Çarkara ve Sakara deyiminden gelmektedir ⁴. Herodot, İskitlerin memleketinde hamama girildiğinde, kızgın taşlar üzerine serpilene ve tatlı bir uyuşukluk yani narkoz durumu veren Cannabis, denilen bir bitkiden bahseder. Bugün de Cannabis denilen ve uyuşturucu hassaları olan tıbbî nebatın ismi Sanskritçe S'ana, Ganjah olup bu isim eski İran dilinde Kanab, Herodot zamanında Yunancaya Cannabis, sonraları Rusçaya Kanop, eski Almancaya Hanaf şeklinde geçmiştir. Meşhur İsveç hekimi ve nebatat âlimi Linneus'da bunu tıbbî terminolojiye *Althaea cannabia* şeklinde geçirmiştir ⁵. Romatizma, asthma, lepra (cüzam), *gonorrhoea* gibi bir sürü hastalıklara karşı ilaç olarak kullanılan *Piper longum*, Hintlilerin *Ramayana*'sında Sanskritçe ismi olan *pipali* olarak geçer ⁶. Sonraları Hellenistik devirde İskenderiye'ye ye gemilerle Hindistan'dan ihraç edilen bu bitkisel ilacın eski Yunancaya Sanskritçe "pipeli" den bu şekilde geçtiği ve hatta Hippokratik tıbbî metinde *τοῦ ὑνδικοῦ δ καλεοῦσιν οἱ Πέρσαι πέπερι* şeklinde zikredildiği görülmektedir ⁷.

Hellenistik devirde büyük bir tababet merkezi hâline gelen İskenderiye'de anatomik araştırmalar insan cesetleri üzerinde yapılan teşrihlerle daha da tekâmül ettiğinden, gene İskenderiye'de toplanan Corpus Hippocraticum'a yeni tıbbî bilhassa anatomik deyimlerin ilave edildiği görülür. Böylece İskenderiye'de tıbbî terminolojinin büyük bir gelişme kaydettiği bir tarihi hakikattir. Roma İmparatorluğunun ilk gelişme döneminde de İskenderiye, Bergama gibi merkezlerde yüksek bir seviyeye ulaşan Hellenistik devir Yunan tababeti Roma tababetini çok etkilemiş olup; eski Yunanca, Romalılarda uzun süre tababet lisanı olarak kalmıştır. Efesli Ruphos'un M.S.2. yüzyılda yazılmış tıbbî eserinde o zamanki anatomik terminolojinin eski Yunanca olarak kullanıldığı görülmektedir. ⁸ Hellenistik devrin sonunda yaşayan Bergamalı Galen'in (129-200) o zamanın tıbbî bilgilerini büyük eserinde bir araya getirmek istediği görülür. Galen'in eserlerinde kullandığı tıbbî terminoloji,

⁴ Strabo'ya göre Hindistan'da, İkschu denilen nebattan çıkarılan suya Çarkara denilmektedir. Bk. Schelenz, H.: a.e.,s, 56.

⁵ Herodot, III,Kap. 74, 75. Bk.Schelenz, H.: a.e.,s. 56.

⁶ Dymock, William: Pharmacographia indica. Karashi 1972, Vol. II, s. 176-178.

⁷ Hippokrates: De morbis mulier. I, 84; Bk.Schelenz H.:a.e.,s. 56.

⁸ Bk.Neumann, E.F.: Die anatomische Nomenklatur des Ruphos und ihre Beziehungen zur JNA. Leipzig 1943 (Elle yazılmış tez).

sonraları asırlar boyunca, hatta Rönesansın sonuna kadar Avrupa'da tıbbî terminolojinin esaslarını teşkil etmiştir ⁹.

Romalılar, Hellenistik devirde arta kalan yakın doğunun bütün devletlerini egemenlikleri altına aldıktan sonra eski Yunan kültürünün tesiri altında kalarak, kendi kültürlerini bu eski antik devir kültürü üzerine inşa ettiler. Eski Yunan eserlerinin Latinceye tercümesiyle, Roma tababetinin ilk tekâmül devrinin başladığı görülür. Hekim olmadığı halde eski Yunan tıbbî eserlerini Latinceye çeviren Celsus (M.S.I. yüzyılın ilk yarısı) Roma tababetinin ilerlemesinde çok büyük bir rol oynadı. Celsus bu eserleri Latinceye çevirirken karşılıklarını bulamadığı eski Yunanca tıbbî deyimleri olduğu gibi Yunanca olarak bu Latince tercüme eserine almıştı. Bir kısım eski Yunanca tabirleri de Latinceye çevirmiş, hatta "Vulgär lâtince" denilen halk arasında kullanılan kaba Latince tabirleri bile Latince tıbbî terminoloji için kullanmak mecburiyetinde kalmıştı. M.S.I. yüzyılda yaşayan Plinius'un (M.S. 23-79) "Tabiat Tarihi" isimli Latince eseri fennî ve bilhassa tıbbî terminolojinin gelişmesinde büyük bir rol oynamıştır. Bu 37 ciltlik büyük eserin bir cildi anthropoloji ve fizyolojiye, sekiz cildi de tıbbî botaniğe ve tıbbî zoolojiye tahsis edilmiştir ¹⁰. Hıristiyanlığın M.S. 3 yüzyıldan itibaren Batı-Roma'ya kadar yayılmasıyla birlikte Latince üzerine Yunanca ve İbranice'nin tesirleri artmıştır. İspanya'da Hıristiyan patriği olan Sevilalı İsdor'un (570-636) "Etymologiae" isimli eseri ortaçağ Latincesinin gelişmesinde büyük rol oynadı. Ortaçağda yazılan bütün ilmi eserler, hatta Salerno tıp ekolüne ait bütün tıbbî eserler ve Avrupa'da ilk teşrihi yaptığı iddia edilen anatomi âlimi Mondino de Luzzi'nin (ölümü 1326) Bologna'da yazdığı meşhur anatomiye ait eseri bu İsdor'un eserinde kullandığı ortaçağ Latincesiyle yazılmıştır ¹¹. Ortaçağda büyük bir gelişme kaydeden İslâm tababeti de Avrupa'da bu alandaki gelişmeye yol açan belli başlı âmillerden biridir. Çoğu ortadan kaybolan eski Yunan ve Bizans tıbbî eserleri önce Emeviler ve bilhassa Abbasiler devrinde Arapçaya çevrilmiş, sonraları ar-Razi (865-925), Ali İbn Abbas el-Mecûzî (10. yüzyıl) ve İbn Sina (980-1037) gibi büyük İslâm âlimleri sayesinde İslâm ilmi ve tababeti o zamana kadar görülmeyen bir şekilde gelişmişti. Bu büyük İslâm âlimlerinin eserlerinin Avrupa'da Latinceye çevrilmesiyle tıbbî termi-

⁹ Bk. Marchel, E.: Galens anatomische Nomenklatur. Diss. Bonn 1951 (Daktilo ile yazılmış tez).

¹⁰ Brüsseler, H.: Celsus und Plinius als Quelle der anatomischen Nomenklatur. Diss. Bonn 1943 (Daktilo ile yazılmış tez).

¹¹ Lemaitre, M.: Die anatomische Nomenklatur der Chirurgie des 13. u. 14. Jahrh. Diss. Bonn 1951 (Daktilo ile yazılmış tez).

nolojide Arapçanın Latinceyi etkilediği ve bir sürü Arapça tıbbî deyimlerin Latinceye geçtiği görülür.

Aslen Arap olup sonradan Salerno'da Arapça tıbbî eserleri Latinceye çeviren Constantinus Africanus (ölümü 1087) ve İspanya'nın Toledo şehrindeki tercüme merkezinde İslâm âlimlerinin Arapça yazdıkları tıbbî eserleri Latinceye çeviren Gerard von Cremona (ölümü 1187) bir sürü Arapça ve İbranice anatomik deyimlerin Latinceye geçmesine yol açtılar.

Böylece gerek İbn Sina'nın el-Kanun fi't-tıbb'ının, gerekse diğer ünlü İslâm hekimlerinin eserleri Toledo'da ve İtalya'daki tercüme merkezlerinde Latinceye çevrilirken Arapça birçok tıbbî deyimler Latinceye girmiş, tercümesi yapılamayan deyimlerin yerine Arapça karışımı yeni anatomik ve diğer tıbbî deyimlerin girmesi ile latino-barbari denilen bir barbar Latince ortaya çıkmıştı. İbn Sina'nın Kanun'unu en güzel şekilde, Kanuni Sultan Süleyman zamanında, Latinceye çeviren Andreas Alpago, 1527'de yayınlanan bu Kanun tercümesinin sonuna ek olarak bir tıbbî deyimler lügatçesi ilave etmişti. Bu lügatçe için Kanun'un İbn en-Nefis ve eş-Şirâzî tarafından yapılan şerhlerinden istifade etmişti ¹².

İbn Sina'nın Kanun'unun Latince tercümelerinde Arapça nomina anatomica üzerine tıp tarihçisi ve İbn Sina uzmanı rahmetli Gernot Rath'ın değerli ilmî çalışmaları vardır. Prof. Gernot Rath'ın bu çalışmalarında belirttiği gibi, Avrupa'da İbn Sina'nın Kanun tercümeleri ile Latinceye giren çok sayıda Arapça nomina anatomica 1895'te Basel'de kabul edilen yeni Nomenklatur'a kadar yani sekiz asırdan fazla bir süre içinde Avrupa'da kullanılmıştı ¹³. Bugün hâlâ kullanılan albuginea veya tunica albuginea gibi deyimler İbn Sina ve er-Razi'nin eserlerinin Latinceye tercüme edenlerin Latinceleştirdikleri Arapça deyimlerdir.

Rönesans devrinde Latincenin bir tababet lisanı olarak olgunluğa ulaşmasında yeni bir devir açan Vesal (1514-1564) ve William Harvey (1578-1657) gibi ünlü hekimlerin meşhur eserlerinin büyük rolü vardır. Vesal ve Harvey'in eserleriyle anatomik tıbbî terminoloji büyük bir zenginliğe ve açıklığa ulaşmıştır. Bundan sonraki devirlerde de Latince, ilim ve bilhassa tababet lisanı olarak gelişti. Yalnız Galen'den beri muhtelif anatomik deyimlerin, vücuttaki sadece bir yer için kullanılması karşılıklıya yol açmaktaydı. Vesal gi-

¹² d'Alverny, Marie-Thérèse: Avicenne et les médecins de Venice, in: Medioevo e rinascimento studi in onore di Bruno Nardi I, Firenze 1955, s.118.

¹³ Rath, Gernot: Die Anatomie des Avicenna und die Nomina anatomica in der Canonübersetzung des Gerhard von Cremona. Diss. Bonn 1948 (Daktilo ile yazılmış tez).

bi büyük anatomlar bunun önüne geçmek için insan vücudundaki her uzuv ve kısımlar için yalnız bir anatomik deyim kullanılması için çalıştılar ¹⁴. Ama sonraki devirlerde tekrar insan vücudundaki muhtelif yerlerin bir yerine aynı manaya gelen bir kaç anatomik deyimle isimlendirildiği görüldü. Bu karışıklığı önlemek için, bizde Galatasaray'daki ilk modern tıbbiyenin hocalarından Sigismund Spitzer'in Viyana'daki meşhur hocası Anatom Josef Hyrtl (1811-1894) 1880 senesinde Anatomik Nomenklatur'un (Anatomik terminolojinin) geniş bir şekilde reforma tabi tutulmasını ileri sürdü. Böylece bir Anatomik-Nomenklatur-Komisyonu kurularak, 1895'te İsviçre'nin Basel şehrinde yapılan Anatomi kongresinde bu komisyonun tavsiye ettiği Anatomik terminolojiyle ilgili teklif kabul edildi. Böylece Basel-Nomina-Anatomicası olarak (kısa şekliyle BNA) bilinen anatomik terminoloji ile artık bir terimler kargaşalığının önüne geçildi. Bunun için 10.000 kadar anatomik deyim, yanlış anlaşılmaya sevk ediyor gerekçesiyle resmen terkedildi. Basel-Nomina-Anatomicası uzun müddet milletlerarası kabul edilen anatomik terminoloji olarak kullanıldı. Yalnız zamanla bazı anatomik deyimlerin bu sistemde filolojik kaidelere uymayışı ve bu arada gelişen mukayeseli anatomideki bazı deyimlerle mutabakatın sağlanamaması 1920 ile 1930 seneleri arasında Basel Nomina-Anatomica'sında bazı düzeltmeler yapılması için hazırlıklara yol açtı. Almanya'nın meşhur tıp fakültelerinden birinin bulunduğu Jena şehrinde 1935 senesinde yapılan "Alman Anatomi Kongresinde" Hermann Stieve (1886-1952) Basel-Nomina-Anatomicasındaki yukarıda zikredilen iki yöndeki aksaklıkları bertaraf eden yeni bir Nomina-Anatomica teklif etti. Bu teklif kabul edildi. Bu "Jenanser Nomina-Anatomica" eskisine nazaran filolojik bakımdan daha doğru anatomik terminoloji getirmekle birlikte pratikte kullanılışında, çoğu kez uzun anatomik deyimlere yer verilmesinden, zorluklarla karşılaşıldı. Milano'da 1936'da toplanan Milletlerarası Anatomi Kongresinde bu Jena-Nomina-Anatomicası esasına göre çalışılarak bir Milletlerarası Nomina-Anatomica yapılması kararlaştırıldı. Ama Basel-Nomina-Anatomicası o zamana kadar milletlerarası kullanılan bir durum arzettiğinden Jena-Nomina-Anatomicası yalnız Almanya'da tutundu ve diğer ülkelerde pek rağbet görmedi. Oxford'da toplanan 5. Milletlerarası Anatomi Kongresinde Basel-Nomina-Anatomicasının düzeltilmiş şeklinin kabul edilmesine, bu düzeltmeyi yapmak için de Milletlerarası Anatomi-Nomenklatur-Komisyonu teşkil edilmesine karar verildi. 1955 senesinde Paris'te toplanan 6. Milletlerarası

¹⁴ Steudel, J.: Vesals Reform der anatomischen Nomenklatur. Zum Vierhundertjahr-Jubiläum der Fabrica. Z. Anat. Entwickl-Gesch. 112 (1943), s. 675 ff.

Anatomi Âlimleri Kongresinde, bu Nomenklatur-Komisyonu'nun çalışmalarının neticesinde ortaya çıkan teklif kabul edildi.

Böylece bugün kullanılan Paris-Nomina-Anatomicası (kısaltılmış şekliyle PNA) ortaya çıktı. Paris-Nomina-Anatomicası gerçi Basel-Nomina-Anatomicasına dayanmakta ise de bir çok anatomik deyimleri Jena-Nomina-Anatomicasından almıştır. Jena-Nomina-Anatomicasının etiolojik sahilik esaslarına dayanmasına karşılık Paris-Nomina-Anatomicasında anatomik deyimlerin basit, kısa ve çabuk hatırlanabilecek şekilde olmasına dikkat edilmiştir. Paris-Nomina-Anatomicasında bilhassa şu hususlara dikkat edilmiştir:

- a- Her organın yalnız bir anatomik deyimle isimlendirilmesi.
- b- Bu anatomik deyimlerin imkânlar dahilinde yalnız Latince olması.
- c- Her anatomik deyim bilhassa kısa olması.
- d- Topografik olarak birbirleriyle sıkı ilişkisi olan organların benzer isimlerle adlandırılması. Mesela: Arteria femoralis ve Vena femoralis gibi.
- e- Ayrıntıları belirten kelimelerin tam tezatı gösterebilecek şekilde olmasına. Mesela: Major ile minor; superior ile inferior gibi.
- f- Makroskopik anatomiden müelliflerine veya onu bulana istinad eden bütün deyimlerin çıkarılması.

Paris-Nomina-Anatomicası 1960 senesinde New York'ta toplanan Milletlerarası Anatomi Kongresinde bazı modifikasyonlarla daha da zenginleştirilmiş olup, Milletlerarası Nomenklatur-Komisyonu tarafından devamlı olarak mükemmelleştirilmektedir.

Şimdiye kadar olan tekâmül tarihine bakılacak olursa, klinik tababetin terminolojisinin temizlenip bir nizam sokulmasına, anatomik terminolojide olduğu kadar bir gayret sarfedilmemiş olduğu görülür. Klinik tıbbî terminoloji için internasyonel bir mutabakata varılmadığı için de, klinik tababetinde kullanılan deyimlerin her ülkede anatomidekinin aksine, başka başka şekilde oldukları görülmektedir. Klinik tıbbî terminolojisinin tekâmül tarihi de şimdiye kadar tatmin edici bir şekilde incelenmiş değildir. Yalnız anatomik terminolojiden klinik tıbbî terminolojiye geçiş nasıl olduğunu göstermek için, burada bazı tarihi mühim noktalara işaret etmek gerekmektedir. Anatomik terminoloji ile klinik terminolojinin arasında bir karşılaştırma yapıldığında şu esas farkların bâriz bir şekilde ortaya çıktığı görülür:

1. Klinik terminolojide, bilhassa vücut organları ile ilgili olanları için anatomik terminolojiye nazaran daha çok eski Yunanca deyimlerin yer aldığı görülür. Mesela Anatom omurga için columna vertebralis Latince deyimini

kullanırken klinisyen omurga ile ilgili hastalıkta eski Yunanca Spondylitis, Spondylose veya Spondylarthrose deyimlerini kullanmaktadır.

2. Kliniğin teorik dallarında da terminolojinin, kimya, fizik, biyoloji gibi fen bilimlerinde kullanılan terminolojinin tesiri altında kaldığı görülür.

Şunu da burada vurgulamak lazımdır ki bugün klinik dallarında kullanılan tıbbî terminolojide birçok deyimlerin eski antik devir tababetinde de kullanıldığı bir hakikattir. Mesela bugün klinikte kullanılan Enterocèle veya Hydrocèle deyiminin menşei Hippokrat ekolüne kadar uzanır. Bugün dermatolojik bir hastalık için kullanılan Psoriasis deyiminin Galenos'tan önce bile kullanıldığı biliniyor.

1311'de ölen meşhur hekim Arnald von Villinova'nın da bir eserinde belirttiği gibi organlardaki hastalıklar için kullanılan deyimlerin organın anatomik isminin sonunda bir Suffix değişikliği ile üretilmişlerdir. Mesela eski Yunancada böbrek için kullanılan Nephros deyiminden böbrekle ilgili hastalıklara ait Nephrose, Nephrom, Nephritis gibi deyimlerin üretilmesi gibi, ki bu deyimler bugün de klinik terminolojide kullanılmaktadır.

Klinikte kullanılan terminolojinin, bilhassa 18. yüzyılda, belli kurallara göre bir sistematik düzenlemeye sokulması için çalışmaların yoğunlaştığı görülür. Bitkiler ve hayvanlar için bir sınıflama yapan ve terminolojik esaslar ortaya koyan ünlü İsveç hekimi Carl von Linné (1707-1778) klinik terminoloji bilhassa hastalıklar için kullanılan deyimler için bir sistem ortaya koymaya çalışmıştır. Aynı yüzyılda yaşayan ve Montpellier tıp fakültesinde profesör olan François Boissier de Sauvages de *Nosologia methodica* adlı eserinin ilk bölümünde hastalıklar için tıbbî terminolojinin esaslarının ne olması gerektiğini ortaya atmıştır. Bu bakımdan Sauvages, Carl von Linné ile birlikte klinik terminolojinin babası sayılır.

François Boissier de Sauvages'nin klinikte kullanılacak tıbbî deyimler için ortaya attığı esasları kısaca şöyle sıralamak mümkün:

1. Her tıbbî deyim kısa ve basit olmalıdır. Çok kelimelerden oluşacak deyimler yerine tek kelimedenden ibaret deyimler kullanılmalıdır. Mesela "inflammatio intestinorum" yerine sadece "Enteritis" kullanılmalıdır.
2. Buna karşın eğer çeşitli manalara gelebilecek bir deyim kullanılıyorsa, buna, yanlış anlaşılmayı önleyici ikinci bir kelime ilâve etmelidir.
3. Bir tıbbî kavramı ifade edebilecek synonyme yani eş anlamlı birden fazla deyimlerden allegorik olmayan en kısa olan deyim seçmelidir.
4. Latince ve eski Yunanca kökenli olmayan barbar deyimler kullanılmamalıdır.

Bunlar bugün de geçerli olan altın kaidelerdir. Ama Sauvages'den sonra çoğu kez çiğnendikleri de bir hakikattir.

Sauvages'nin bugün de geçerli olan bu kaidelerinin yanısıra, bugün kayıtsız şartsız kabul edemeyeceğimiz şu kaidelerinden de bahsetmek gereklidir: Mesela Sauvages'nin tıbbî terminolojide, tıp dışı bilim dallarından terimler alınmamalıdır kuralının bugün geçerli olmasına imkân yoktur. Zira bilhassa 19. yüzyıldan beri deneysel bilimlerdeki gelişmenin sayesinde büyük bir gelişme gösteren ve kendisi de bir deneysel bilim haline gelen modern tababet, diğer deneysel bilimlerle iç içe ve devamlı kollaborasyon halinde olduğundan, diğer deneysel bilimlerde kullanılan terminolojiyi de kullanmak mecburiyetindedir.

Sauvages'nin hastalıkların bulunduğu yere veya sebebine göre isimlendirilmesi yerine, hastalığın Symptomlarının şekline göre isimlendirilmesi gerektiği kuralını da bugün kayıtsız şartsız uygulamaya imkân yoktur. Gerçi bugün de bazı hastalıkların isimlendirilmesinde Symptomlarının veya Syndromlarının rol aldıkları görülür, ama prensip olarak hastalıkların isimlendirilmesinde o hastalığın patolojik anatomik yerinin veya patofizyolojik ve patokimyasal fonksiyon bozukluklarının ön planda tutulduğu da bir gerçektir.

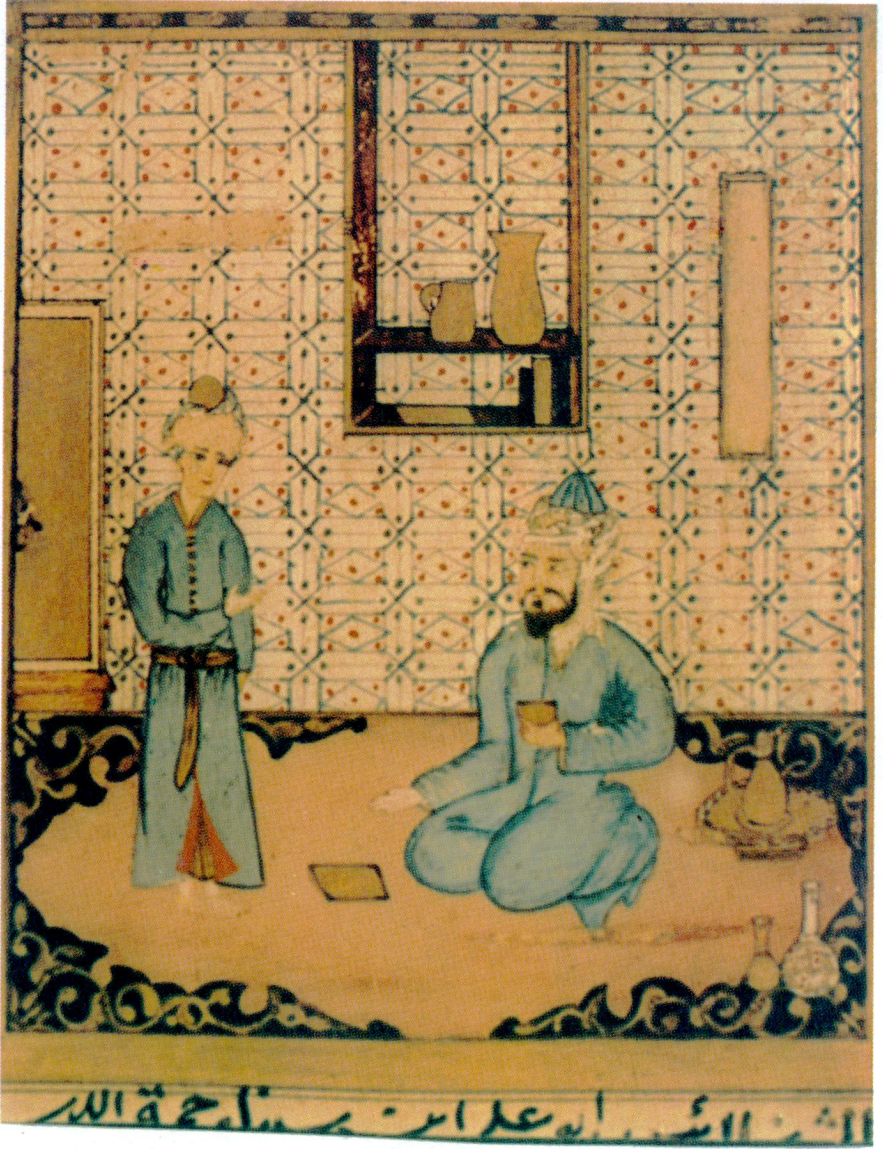
Bilhassa cerrahide hastalığın, yerine ve yayılmasına göre isimlendirilmesi kaçınılmazdır. Anatomide mesela bir adaleyi isimlendirmede onun başladığı ve bağlandığı bölgeye göre isimlendirme metodu, patolojide ve klinikte de patolojik olguların yayılışına göre isimlendirme şeklinde kullanılmaktadır. Mesela "ischiorektal Abszess" deyimini buna en güzel bir örnek teşkil etmektedir. Zira bu deyim, Rektum'dan iskiyuma kadar uzanan bir iltihaplanma durumunu ifade eder. Cerrahide bu isimlendirme şekli bir sürü cerrahî müdahalelerin isimlendirilmesine de geçmiştir. Mesela böyle bir cerrahi terim olan "amputatio interscapulothoracalis" sadece bütün kolun değil, buna ilave olarak omuzun bir bölümünün de kastedildiğini ifade etmektedir.

Fakat herşeyden önce klinik terminolojinin, eski Yunanca'nın bir sürü kelimeleri bir araya getirip büyük bir Compositum yapma özelliğinden istifade ettiği görülmektedir. Bunu bir misalle açıklayalım. Mesela göğüsün thorax, havanın pneuma, iltihabında pyon gibi eski Yunanca sözcüklerle adlandırıldıklarını düşünürsek, klinik terminolojide kullanılan "Pneumothorax" deyimini ile patolojik veya artifiziell olarak giren havanın göğüste pleura boşluğunda toplanması ifade edilir. Buna karşın Pyothorax deyimini pleura boşluğu içinde cerahat toplanmasını, pyopneumothorax ise pleuradaki cerahat ve hava toplanmasını ifade eder.

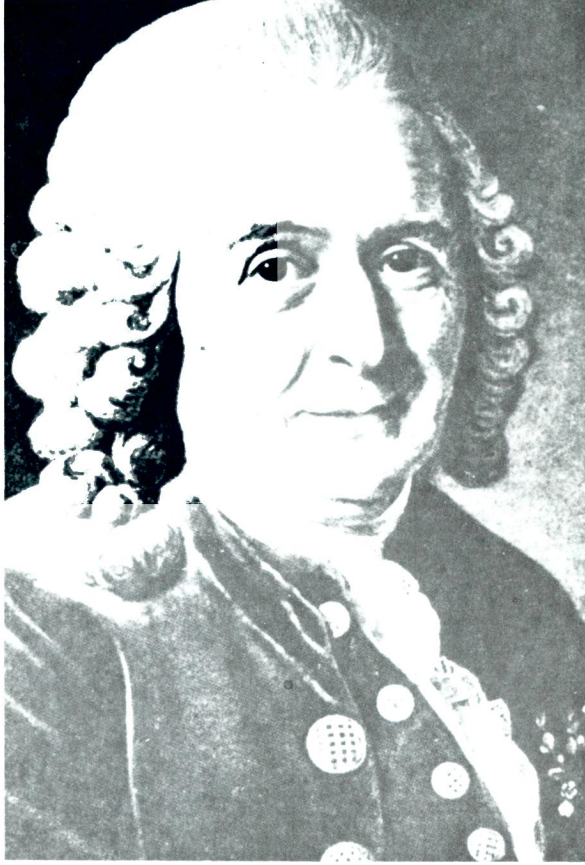
Res. 1 — Ölümünden sonra İskenderiye'de Corpus Hippocraticum adı altında bir araya toplanan eserlerle tıbbi terminolojiyi etkileyen Hippokrates'in müslüman bir hekim elbisesi içinde 17. yüzyılda Avrupa'da yapılmış bir resmi (Felicis Plateri Praxeos medicae tomi tres, Basel 1666, eserinin kapak sayfasından alınmıştır).

Res. 2 — Tibbi terminolojinin gerek islâm âleminde gerekse Avrupa'da gelişmesinde büyük rolü olan İbn Sinâ bir hastası ile birlikte. (İlim âlemine ilk defa Prof. Dr. Dr. Arslan Terzioğlu tarafından 17 Ağustos 1983 teki Uluslararası İbni Sinâ Sempozyumu'nda tanıtılan bu minyatürün her türlü basın ve yayın hakkı Arslan Terzioğlu'na ait olup hiç bir şekilde çoğaltılıp, iktibas edilemez.)

Res. 3— Andreas Vesalius (1514-1564) un, 1543 de yayınladığı anatomiye dair ünlü eseri De humani corporis fabrica'da yer alan portresi.

Res. 4 — Tibbi terminolojinin gelişmesine katkıda bulunan İsveçli hekim Carl von Linné (1707-1778)

Tıbbî terminolojiyi anlayabilmek için, onun yapıtaşlarını bilmek gerekir, zira bunlarla çeşitli şekilde birleşmiş olarak mütemadiyen karşı karşıya gelinir.

Tıbbî terminolojinin bugün bütün dünyada eski Greco Latinceye dayalı olmasının kısaca ana hatları ile anlattığımız gelişiminin bir sonucu olduğu görülmektedir. Ayrıca eski Grekçenin kelimelerle Composita yapılarak terimler üretmeye çok yatkın oluşunun, Latincenin kısa, açık ve basit bir şekilde ifade etmeğe çok müsait oluşunun bunda büyük rol oynadığı da muhakkaktır. Bugün dünya lisanı olan İngilizce'de bile son yapılan araştırmalara göre, tıbbî alanda eski angelsakson kelimelerin atılarak klasik Greco-Latin deyimlerin kullanıldığı görülmektedir. Bunun tesâdüfi bir gelişme olmayıp, Greco-Latince'nin kısa ve basit olarak anlamları daha iyi ifade etme özelliğinden kaynaklandığı ileri sürülmektedir¹⁵. İngilizce gibi diğer yaşayan dillerin devamlı olarak zamanla değişmesine karşın eski Yunanca ve Latince gibi bugün konuşulmayan ölü lisanların değişmeden sabit kalışlarının bunların dünyada tıp lisanı olarak kullanılmasının daha büyük avantajlar getirdiği de Avrupalı uzmanlarca kabul edilmektedir¹⁶.

Bütün bu özellikleri ve tıp eğitiminde önemi göz önünde tutularak "tıbbî terminolojinin" 1972'den itibaren İsviçre, Batı Almanya ve Avusturya'daki tıp fakültelerinde klinik öncesi dönemde sınav zorunluğu olan bir ders olarak konulduğu görülmektedir. Eskiden orta Avrupa ülkelerinde, tıp öğrenimini seçen öğrencilerin çoğunluğu Latince ve eski Yunanca eğitime de ağırlık veren humanistik Gymnasium denen edebiyat liselerinden gelirken, son yüzyılda tamamen deneysel bir bilime dönüşen tıbbın okutulduğu tıp fakültelerine yalnız fen liselerini pekiyi ile bitirenlerin alınması bunların Türkiye'de de olduğu gibi Latince ve eski Yunanca eğitimden yoksun olarak yetişmiş olmaları Orta Avrupa'da tıp fakültelerine tıbbî terminoloji dersinin konmasına yol açan diğer önemli bir faktör olmuştur. Bizde de durum aynı olduğundan Orta Avrupa'daki gibi tıp eğitiminde tıbbî terminoloji dersinin sınav zorunluğu olan bir ders olarak konması, kaliteli tıp doktorlarının yetişmesi için gereklidir. Aynı Avrupa'da olduğu gibi bu dersin gerekli performansına sahip Tıp Tarihi ve Deontoloji hocaları tarafından verilmesi, ileride bu alanda devamlı olarak yapılacak ilmi araştırmalarla bizde tıbbî terminoloji ile ilgili sorunların da halledilmesine büyük katkıda bulunacağı kanısındayız.

¹⁵ Michler, M. und J. Benedum: a.e., s.4-5.

¹⁶ İbid.

